

SZIRMAI KÁROLY:

Fogaskerék

— R é s z l e t —

Tölgyesi ott állt az esztergapad előtt, mikor belépett Gajinov, egy testes, tömzsi, fújtarcú, bedagadtszemű mester, kezében fogaskerékkel. Lassan, méltóságteljesen lépkedett, ezzel is hangsúlyozva kivoltát, személyiségét.

— Jónapot, mester! — köszöntötte mély, basszus hangján a sovány, de izmos, hidegkékszemű, koraderes Tölgyesit, aki érdeklődve várta, hogy mit akar.

— Ezt a fogaskereket hoztam — kezdte lassan Gajinov — ehhez kellene egy meghajtó-fogaskereket csinálni. Nékem most éppen nincs anyagom, a dolgom is sürgős — délelőtt ismét munkástanácsi ülés lesz — megkérem hát, csináltassa meg egyik emberével.

— Jól van, hagyja itt, majd megcsináljuk — válaszolta Tölgyesi kényszeredetten. Elutasítani ugyanis nem akarta, miért szerzett volna magának szükségtelenül ellenséget?

— És mikor lesz kész? A jövő hét elején eljöhetek érte? — tudakolta Gajinov, az esztergapadra támaszkodva.

— Lehetséges, majd meglátom — felelte Tölgyesi.

— Jó, akkor eljövök. Tudja, sürgős a dolog, az egyik vetőgéphez kell — mondta Gajinov.

S lassú, megfontolt lépteivel kifelé indult, majd felballagott az emeletre, ott benyitott a norma-osztályba, s mint aki odahaza van, kényelmesen letelepedett az egyik karosszékbe és tuskó fejét tenyerébe döntve, csendesen beszédbe ereszkedett. Most már csöppet sem volt sietős a dolga, a fogaskereket lerázta, műhelyében a többiek dolgoztak, ülésig majd elüti, eltereferéli valahogy az időt — gondolta. Beszélni ugyanis nagyon szeretett, csakúgy ömlött belőle a szó, ha rákezdte, de nem szaporán, sietősen, hanem szélesen, vastagon, zsírosan, kacskaringóson. Beszélte ő mindenről, mesterségéről valóságos előadásokat tartott, s látszott, hogy maga is élvezi mondókáját, sokkal inkább, mint műhelybeli munkáját, melytől, ha lehetett, szívesen szabadult.

Tölgyesi ezalatt, homlokát ráncolva, azon töprengett, hogy kinek adja oda a fogaskereket? Öt embere ugyanis mótort szerelt, s az együttest megbontani nem akarta. Dévity, Kurjákov, Puskás: legjobb munkaeői voltak. a másik kettő: amolyan gyorstalpalt. A többi mellé fogva ugyan húzott, de kiszakítva, önállóan alig. Végül is a sovány, kiugró ádámcsutkás, görnyedttartású Hrncsárra esett a választása. Az éppen valami gépalkatrésszel piszmogott, odadta hát néki. Nem sok bi-

zalommal ugyan, de ha a vizsgáztatóbizottság 1949-ben alkalmasnak találta szakmukásnak, hát most mutassa meg, mit tud. Talán mégis igyekeznék fog, hogy Gajinov előtt szégyenben ne maradjon.

Ő bizony nem szabadította volna fel. Sokkal jobban tudta ugyanis, hogy kicsoda. Abból a fajtából való volt, melyből sohasem lesz mester, csak kontár. Selejtte, skartja a szakmukásnak. Mert amikor tanulhatott volna, nem tette. Kihúzta magát itt is, amott is. A műhelyben éppúgy, mint az iskolában. Visszaélt a helyzettel, konjunktúrával. Megérezte, hogy felkapták, dédelgették, kedvében jártak. Megkótyagosodott a jogtól, szabadságtól. Attól, hogy felettese többé nem büntetheti, szidhatja, ráncigálhatja. Sőt ő panaszolhatja be, ha sérelem éri. Kezdetben rá is kapott, hogy jelentgesse. Semmiségért, koholt dologért egyaránt. Ahelyett, hogy mesterségét igyekezett volna elsajátítani. Dehát a kiosztott munka ritkán volt inyére. Többnyire kicsinyelte, fitymálta. Ő azért szerződött, hogy tanuljon — mondogatta — s nem, hogy esztergakést hűtsön, alkatrészt tisztítson, gorombán illesszen, ráspolyozzon. Nem akarta tudomásul venni, hogy minden tanoncnak el kell valahol kezdenie. Sem azt, hogy mestere elvégre nem végezheti az ő munkáját. Követelődött, hogy néki gépmunkát adjanak, javítást. S mert nem adhaták, a kapottat elhányta, félredobta, mikor iskolába ment. Másnap természetesen újabb munkáért jelentkezett. S midőn a mester a kiosztottat követelte, vállát vonogatta. Nem tudja: ott hagyta, nem találja. Hogy közben összetörték, kidobták, nem törődött vele. Nem gondolt rá, hogy a vállalatot ezzel megkárosíthatja. Sem arra, hogy mit jelent, ha a gyárüzem ötven tanoncából négy-öt ugyanolyan lelkiismeretlen, mint ő. Csak azt nézte, hogy mielőbb felszabaduljon. S minthogy az akkori idők kedveztek, célját elérte. A vizsgáztatóbizottság átengedte. Könnyű feladatot kapott, s azt úgy, ahogy megcsinálta.

Most azonban nehezebb feladat előtt állott. Mert ha három év alatt többször is dolgozott fogaskerékkel, sohasem egyedül. Vagy az idősebbekkel, vagy a mesterrel. De ezúttal teljesen magára volt utalva. Fordulhatott volna ugyan a mesterhez, de restellte. Anek meg sokkal sürgetőbb dolga akadt, semhogy tovább törődjék vele. Odaadta neki, hát csinálja. Később majd odakukkant s ellenőrzi. Hrncsár tehát nem tehetett mást, hozzáfogott a munkához.

Megnézte a fogaskereket, s elindult megfelelő vaslemezt keresni. Az öntvények, egymásrahányva, a műhely egyik sarkában heverték. Oda ment hát, turkálni kezdett és kiválasztott egy 25 mm-es vastagságút. Azzal visszament az esztergapadhoz s beleillesztette a befogadó tokmányba. Majd beállította a kést, megindította a gépet, s elkezdte a vaslemezt pontos méretre megmunkálni. A gép csendesesen, egyenletesen zúgott, tíz lépésnyire azonban már alig volt hallható, elnyelte az általános műhelyzaj. S közben szállt, röpködött a reszelék. Könnyebbje távolabbra, messzebbre hullott, a nehezebb forgács a tartóba vagy a földre. Hrncsár úgy helyezkedett el, hogy a röpködő vasszilánk szemét ne érje. Három óráig dolgoztatta a gépet, akkor elkészült s átment a maróhoz.

Ott először is beillesztette a vaslemezt az osztófejen levő befogadó tokmányba. Majd felvette a marót, beállította az osztótárcsát, s megindította a gépet, maratni kezdte a fogakat.

Alig hallatszott, hogy a gép dolgozik. Mintha vastag vattacsomó tompította volna le hangját.

Hrncsár meghajolva figyelte munkáját. Amikor azonban a maró először körülért, bosszankodva látta, hogy nem jól állította be, nem futja valamennyi fogra.

Sötét tekintettel nézett maga elé, s fejét vakarta. — Ezt jól megcsinálta! — Csak meg ne tudja senki sem, főképp a mester. Lopva körültekintett. De senki se figyelt oda, mindenkit lekötött a saját munkája.

Nincs más választása, új vaslemezt kell keresnie, s ismét nekifogni a fogaskeréknek. A mester talán észre se veszi, hogy rontott. Túl sok a munkája, a motor is leköti, kétszer már el is hívták, aznapi ellenőrzésre aligha kerül a sor — biztatta magát.

S újra odakullogott a műhelysarokba, hogy vaslemez után nézzen. Az elrontottat közben a selejtbe keverte.

Most jobban fog vigyázni — határozta el magát. S kétségtelenül élt is benne a törekvés, hogy ne rontson. De nem volt rürelme, hogy valamit végiggondoljon. S a számolásba is bele-belegabalyodott. Pedig a fogaskerékcsinálás megkövetelte a számolnitudást. Azt, amit az iskolában könnyen vett, elhanyagolt. S amit most, utólag, oly nehéz volt pótolni. Különösen, ha restellt valakihez fordulni.

Így történt, hogy a második kísérlettel sem volt szerencsésebb. Most meg az esztergapadnál tévedett. Hogy, hogy nem, a vaslemezt kelleténél kisebbre munkálta meg. Ezt azonban csak akkor vette észre, mikor a fogak felét már kimaratta. Mérgelődött, hogy ugyanúgy járt. De ezúttal sem szólt a mesternek. Ráér majd akkor is, — gondolta — ha számonkéri tőle a munkáját.

Bizonyára jön is nemsokára. Mert ha tegnap megúsza, aznap semmi esetre sem fogja. Előző nap is csak véletlenül múltott, hogy nem volt ellenőrzés. Pedig jobb lett volna, ha túlesik rajta.

Talán mégis bejelentené a dolgot — villant át pillanatra az agyán. Kötelessége is ezt diktálta. De hogy odamenjen, s elmondja, mi történt, nem, nem, azt mégsem! Különösen mások előtt. Akkor már sokkal jobb, ha itt tudja meg. Itt mégis keményebben állja. S majd csak átesik ezen is.

Le is tette az elrontott fogaskereket, s elővette félbenhagyott munkáját. Inkább azt folytatja, semhogy előlről kezdje az egészet. Mestere ügyis rájönne, meg ideje se volna már reá, hogy megcsinálja. Akkor meg ott egye a fene! S nem gondolt rá, hogy kontárkodása, alig két nap alatt — anyag-, idő-, munkabérveszteséget és gépkoptatást beszámítva — majdnem 1200 dinárjába kerül a gyárnak.

Ám nem folytathatta sokáig a javítást, mert délfelé odajött a mester.

— No, hogy állsz, Hrncsár, a fogaskerékkel? — tudakolta.

Az letette az alkatrészt, s kajla tekintettel reá nézett.

— Sehogy — válaszolta érdesen. — Elrontottam.

— És miért nem jelentetted? Hogy megmutattam, vagy segitettem volna. Vagy miért nem fordultál a többiekhez?

Hrncsár szótlahul megvonta a vállát.

— Hát miért fizet téged a gyár? Nem azért, hogy a kapott munkát elvégezzed? — kérdezte Tölgyesi számonkérőn.

— De azért — válaszolta Hrncsár fojtottan.

— Nahát. De te csak a fejed után mész, és sohasem akarsz az emberre hallgatni. Így pedig nem viszed sokra — mondta Tölgyesi, hűvöskék szemét reáfüggesztve. — Menj, folytasd a munkádat, de többé ilyesmi elő ne forduljon. Megértetted?

— Meg.

— A fogaskereket pedig add ide, majd én megcsinálom.

S amikor amaz átadta, sarkon fordult s kiment.

Hétfőn délelőtt beállított Gajinov. Már messziről kérdezte:

— Hé, mester, kész a fogaskerék?

— Kész, kész, elviheti — nyugtatta meg Tölgyesi. S felvéve az esztergapadról, odanyújtotta a másikkal együtt a testes, arcát törölgető embernek.

— Hát köszönöm, mester — hálálkodott vastag kenetességgel a kövérség. — Majd megszolgálom. Legközelebb majd én csinálók maguknak.

— Csak fordítva ne legyen megint — incselkedett Tölgyesi.

— Ejnye, ejnye! Maga rosszmájú ember! — De már megyek is, tudja, sietős a dolgom — mondta Gajinov elkészülőben, s megindult a kijárat felé.

— Tudom, tudom — kiáltotta Tölgyesi utána. — Csak valahogy el ne késsen!

— Hogy maga milyen csipkelődő ember — szölt, pillanatra visszafordulva, Gajinov. — De várjon, várjon, még visszakapja — fenyegette meg tréfásan az ujjával.

Mikor már elment, Tölgyesi odafordult Kurjákovhoz:

— Ez is megéri a pénzét.

— Meg — válaszolta amaz. — Csak az a baj, hogy ma még több is van belőle a gyárban.

Ács József rajza